

DOKUMENTÁCIÓ

AZ ÜZEMI MŰSZAKIAK SZOLGÁLATÁBAN

A fiatal mérnök ma sokkal több részletismerettel, nagyobb és specializáltabb tárgyi tudással lép a gyakorlati életbe, mint akár egy negyedszázaddal is ezelőtt. Ezt nemcsak az ismereteknek, a tudományoknak általánosan és a műszaki tudományoknak különösen rohamos fejlődése magyarázza, de a felsőoktatásnak az a célkitűzése is, hogy a műszaki főiskolákból kikerülő fiatalok az iparnak és népgazdaságnak minél előbb hasznosítható dolgozói lehessenek.

Ez bizonyára az egyik oka annak a, fiataloknál napjainkban eléggé elterjedt rövidlátó szemléletnek, hogy iskoláik befejezésével egyszersmind tanulmányaikat is befejezték. Ezért elmulasztják, hogy továbbképzésükről, tudásuk kiegészítéséről, fejlesztéséről tervszerűen és rendszeresen gondoskodjanak, pedig nem vitás, hogy erre saját maguknak, üzemüknek és a népgazdaságnak több okból is feltétlenül szüksége van.

Egyfelől tisztában kell lenniük azzal, hogy a legjobb és leggyakorlatibb tudást nyújtó műszaki oktatás sem képes mindent ismertetni; a műszaki tudás minden területén elkerülhetetlenül maradnak hiányok, olyan mélyebb, különlegesebb részletismeretek, amelyek csak a gyakorlati életben, a tényleges szükséglet fellépésekor szerezhetők meg.

Másfelől azonban a tudományok és ismeretek rohamlépésben fejlődnek, az egész világon folyó intőzményes kutatás egyre gyorsuló ütemben tágitja tudásunk határait, és növeli ismeretanyagunkat. Itt igazán helytálló az "aki nem halad, az marad" közmondás. Aki nem tájékozódik folyamatosan szakmája fejlődéséről, területén elért új eredményekről, az nem lesz képes arra, hogy jól eleget tegyen a munkakörével járó feladatoknak, annak kapcsolata a korszerű technikával megszakad, és meglévő tudása is elavulttá, értéktelenné válik.

De ez még csak a hiányok pótlása és a tudás napra kész állapotban tartása. Aki ennél többet akar, előre akarja maga is vinni munkájának valamely szűkebb területén a műszaki fejlődést, annak fokozottabban kell valamely specializált szakmai területen elmernie a részletekben, és legaprólékosabban tájékozódnia az elért

eredményekről, folyamatban lévő fejlődési irányokról, vizsgált problémákról, vitatott kérdésekről. Itt tehát már nemcsak kialakult ismeretanyagról van szó, a feltárt, elfogadott tudományos vagy műszaki megállapítások tudomásulvételéről és elsajátításáról, hanem magáról a fejlődésért folyó harcról, a forrásban lévő tudásanyag kialakításának első vonalbeli munkájáról. A specialistává válás már nemcsak a speciális ismeretek elsajátítását, hanem azok önálló továbbművelését, fejlesztését is jelenti.

Nem szabad azt gondolni, hogy ez a feladat csak a kutatómunkával kapcsolatos. A műszaki fejlesztést nemcsak az intézeti, tudományos vagy üzemi kutatók viszik előre. Azoknak elsődlegesen és csak ez a feladatuk. De minden üzemi mérnök, legyen az szerkesztő, technológus, mechanikus, vagy dolgozók bármely más részterületen, rá van utalva arra, hogy ismerje az elért legújabb eredményeket, és azokat a saját adott viszonyai között továbbfejlesztve alkalmazni is tudja.

Ha valamely üzemnek valamilyen új művelet elvégzésére vagy új gépre van szüksége, világos, hogy tanulmányoznia kell a meglévő szerkezeteket, összehasonlítani azok előnyeit, hátrányait, mérlegelnie a kitűzött célnak megfelelésüket valamenynyit tekintetbejövő szempontból. Szakszerű döntés csak alapos, részletes tanulmány alapján lehetséges.

De ugyanez áll fenn akkor is, ha valamilyen új anyag feldolgozására kell berendezkedni. Pl. a hazai szintetikus szál feldolgozás bevezetésekor, a helyes technológia kialakításakor az ehhez szükséges ismeretek, külföldi eredmények, tapasztalatok megismerésének az elért eredményekben oroszlanrésze volt.

Az üzemi példákat tovább lehetne folytatni. Valamennyi azt igazolja, hogy minden műszaki dolgozó munkájának lényeges része a fejlesztési munka, amelyet áttekintő, korszerű szintű, haladó tudás nélkül nem tud kielégítően elvégezni.

A műszaki fejlesztés problémáiról a Népszabadság-ban lefolyt vitából eléggé világosan kitűnik, hogy a műszaki fejlesztés nem kielégítő voltának egyik okát éppen ebben a körülményben kell keresni.

Ha azt vizsgáljuk, hogy milyen képzési-továbbképzési lehetőségek állnak az üzemiek rendelkezésére, többféle jöhet számitásba.

Az évről évre központilag megrendezett mérnöktovábbképző előadások vagy egyes iparágakban, - így a textiliparban is - a tudományos egyesületek vagy iparvezetés által esetleg munkaidő alatt tartott továbbképző előadások a fentiekben leírt feladatot megoldani nem tudják, és természetüknél fogva csak meghatározott területeken lehet szerepük. Mindenekelőtt nem alkalmasak speciális vagy legspeciálisabb ismeretek közlésére. Az előadások tárgyainak megválasztásánál ezért bizonyos általánosabb jellegű, nagyobb érdeklődésre számottartható témákat - többnyire valamely új tudományág alapismereteit - kell előnyben részesíteni, mert különben az érdektelenség miatti lemor-

szolódás nem lesz elkerülhető. A hallgatók előképzettségének, felkészültségének nem egységes volta is engedményeket tesz szükségessé a színvonalban, de ez megint - két irányban, a színvonal felett és alatt is - érdektelenséghez és lemorzsolódáshoz vezethet. Az ilyen tanfolyamok helybeli és időbeli kötöttsége is akadályozó, korlátozó tényező, amit helyi és munkaidő alatti előadások rendezésével lehet némileg - de tapasztalatok szerint nem teljes sikerrel - kiegyenlíteni.

Az utóbbi években örvendetesen fokozódó belföldi, de főleg a külföldi, különösen baráti országokban tett tapasztalatosere utazások sohasem lehetnek elég általánosak, és az egyes nyugati nagyüzemek által kétségtelenül üzleti propagandacélból megrendezett "volonteur"-tanfolyamok is legfeljebb értékes kiegészítést, de mindig csak egyoldalú /és sokszor tendenciózus/ ismereteket nyújtanak, amelyek teljes, átfogó kép szerzésére nem alkalmasak, sőt - érthetően - ebben akadályoznak is.

Igy az élőszóbeli ismeretközlés csak kiegészítő jellegű lehet, és helyette elsősorban az írásbeli, nyomtatott ismeretközlés, a könyv és folyóirat a műszakiak továbbképzésének egyik legjobban hasznosítható eszköze. Nemcsak azért, mivel mind időben, mind helyben igénytelen, és teljesen a felhasználóhoz alkalmazkodik, hanem mivel mindig és addig áll rendelkezésre, amíg szükség van rája.

Műszaki folyóirataink szerkesztésekor az olvasóközönség összetételére és végzettségére tekintettel általában vigyázunk cikkeink színvonalára. Alapfoku, középfoku /technikusi/, felsőfoku /mérnöki/ és tudományos színvonalu cikkekről beszélhetünk, az ezekről készült dokumentációk azonban a cikk színvonaláról nem tartalmaznak utalást, vagy általánosságban nem tűzik ki alapelvül, hogy csak bizonyos színvonalon felüli cikkeket ismertessenek.

Ez fontos a felhasználó szempontjából, hiszen általában csak a középfoku és magasabb színvonalu cikkek azok, amelyek az üzemek hasonló színvonalu dolgozóit a fentebb említett feladataik megoldásával kapcsolatban érdeklik, de fontos abból a szempontból is, hogy a dokumentáció munkáját csak a dokumentálásra érdemes cikkekre lehessen korlátozni.

Ebből következik azonban, hogy az alsó műszaki káderek ipari szempontból annyira fontos továbbképzési anyaga esetleg külön dokumentáció tárgya. Ez új oldalról veti fel a dokumentáció decentralizálásának problémáját bizonyos területeken, intézeti, iparági és vállalati szintekre.

Az írásbeli ismeretközlés legrégebbi eszköze, a könyv, nem tudja minden szempontból betölteni a feladatot. Általában az összefüggő, szövegében az első oldaltól az utolsóig fokozatosan felépülő, logikus egészet alkotó szakkönyv feldolgozása számottevő munka, amihez az üzemi műszakiaknak, ha csak a könyv nem rendkívül élvezetesen megírt és érdekes témája, csak ritka esetben lesz kelendő lelkierejük. Példa rá az üzemi könyvtárainkban található kiváló és az üzemi műszakiak számára hasznos szakkönyvek egész sora, amelyet egyáltalán nem vagy alig olvasnak.

Ezért keresettebbek azok a szakkönyvek, amelyek minden szakasza önállóan használható, és önmagában is felvilágosítást ad egyes kérdésekre. Végso fokon az egyes iparágak kézikönyveihez jutunk el, mint pl. a PAMUTSZÖVÉS KÉZIKÖNYVE vagy a PAMUTFONÁS KÉZIKÖNYVE, amelyek a legkevesebb idő és szellemi energia ráfordításával - a tudásközlésnél is ma már ez a gazdasági szempont is döntő - adnak választ egyes felmerült kérdésekben.

Napjaink egyre gyorsuló műszaki fejlődése mellett a szakfolyóiratok nélkülözhetetlenek. A folyóiratok szakcikkei már csak a helyszűke miatt is korlátozott terjedelműek, és így nem lehetnek nehezek, és tartós figyelemösszpontosítást igénylők. Ellenkezőleg, rövidebb voltak miatt változatosak, érdekesek, könnyűek, frissek és ujságszerűek, rövid időszakonkénti megjelenésük által pedig éppen a folytonos, friss tájékoztatás, a fejlesztés ismertetésének feladatát nagyszabáson ellátják.

A hazai szakfolyóiratok száma és terjedelme érthetően korlátozott. Éppen a műszaki-tudományos téren folyó munka és eredményeinek nemzetközi jellege feltétlenül szükségessé teszi, hogy műszakiaink tudásának továbbfejlesztése ne csak a hazai szakirodalomra támaszkodjék. Ugyanakkor, amikor az önképzés és a továbbtanulás iránti kedv terén bizonyos közömbösséget, lemorzsolódást lehet a fiataloknál megállapítani, megnyugtató, hogy a külföldi eredmények és fejlődés iránti érdeklődés nemcsak a külföldi utazások vágyában nyilvánul meg. Közvéleménykutatáson, olvasói folyóirat-ankétokon újból és újból felmerült az olvasóközönség részéről a kívánság a külföldi kutatás, fejlődés eredményeinek, új eljárásoknak, anyagoknak, technológiáknak és gépeknek megismerésére, a külföldi folyóiratok anyagának közlésére. Nem véletlen, hogy sok folyóiratunk egyre bővülő külföldi lapszemle rovatot nyitott, és a szakmai iparági lapok sokszor terjedelmük nagyrészét - van amelyik kizárólag - külföldi szakcikkek tartalmának ismertetésére használják. Ezt a tényt természetesen értékelnünk kell a KÜLFÖLDI LAPSZEMLE-ben megjelent kivonatok vonatkozásában is, és le kell vonni belőle a tanulságokat.

Ennek a fennálló jogos kívánságnak kielégítésében, a "mit és hogyan csinálják másutt?" kérdésre való válaszadásban azonban a műszakiaknak segítség kell. Sajnos éppen fiataljaink rendkívül hiányos nyelvismerete általában nem teszi lehetővé a cikkek eredetiben való olvasását, de ellenkező esetben sem volna az fizikailag, időbelileg lehetséges a rendkívül nagyszámú lap nagyszámú cikke következtében. A TEXTILIPARI LAPSZEMLE kb. 39 folyóiratot /évi átlagban 70-et/ dokumentál, az angol textilintézet lapja /JOURNAL OF THE TEXTILE INSTITUTE/ havonta - a ruhaipar nélkül - kerek 540 folyóirat tartalmáról /nem csak kizárólag textilipari lapokról/ számol be textil vonatkozásban.

Ezzel eljutottunk műszaki dolgozóink továbbképzésének és a műszaki fejlesztésnek napjainkban legfontosabb segítő eszközéhez, a m ű s z a k i d o k u m e n t á c i ó h o z, amelynek hivatása, hogy a maga szakterületén a világ szakirodalmát minden érdeklődő számára az olvasó anyanyelvén folyamatosan és a lehető leggyorsabban hozzáférhetővé tegye.

Ez a dokumentáció többféle szintű és célú lehet.

Legegyszerűbb alakjában egyszerű magyarnyelvű címgyűjtemény, amely bizonyos szakterületeken a szakfolyóiratokban megjelent cikkek címeit, ill. a folyóiratok tartalomjegyzékét tartalmazza. Az ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR öt szakterületről adja közre a szakmák 30-35 vezető folyóiratának tartalomjegyzégeit, a textilipar azonban nincs közöttük. Egyes nagy textil-szaklapok, így a MELLIAND TEXTILBERICHTE is - nem folyóirat szerint, hanem szakágakra bontva, - rendszeresen közölnek ilyen címgyűjteményeket. Textilipari vonalon a KÖNNYŰIPARI MINISZTERIUM dokumentációs szolgálata rendszeresen megküldi a vállalatoknak a legfontosabb szaklapok tartalomjegyzégeinek fordításait.

A dokumentációnak ez a faja szükségtelenné teszi a folyóiratok felkutatásához, megszerzéséhez szükséges utánjárását, azok egyenkénti áttanulmányozását, e helyett magyar nyelven adja a tartalomjegyzéket, amelyből minden üzemi műszaki azonnal megállapíthatja a számára érdekes tanulmányt, fejlesztési munkája szempontjából fontos cikkeket, és ennek alapján gondoskodhatik akár az eredeti cikk megszerzéséről, vagy a fordítás megrendeléséről.

A tartalomjegyzék összeállítás átolvasása azonban maga is komoly munka, hiszen pl. a Könnyűipari Minisztérium címjegyzék gyűjteményei is havonta mintegy 30-40 oldal terjedelműek. A feladat ezért tovább egyszerűsíthető, ha a megjelent szakcikkeknek az érdekelt témák, ill. tárgykörök szerinti feldolgozását az OMK figyelőszolgálata végzi. A témafigyelő szolgálat keretében figyelik, és közlik havonta a megbízóval az általa kiválasztott témát tárgyaló cikkek anyagát. Kétségtelen, hogy ez a szolgálat a leg-egyszerűbben és gyorsan, minden külön munka nélkül teszi a vállalat részére lehetővé, hogy az öt érdeklő speciális kérdések, mint pl. szintetikus szálanyagok feldolgozása vagy nagynyomású festőgépek és festés stb. területén megjelenő nagyszámú közleményről vagy cikkről értesüljön, és így lehetővé váljék számára azok áttanulmányozása és eredményeiknek gyakorlati hasznosítása.

Talán még fontosabb azonban az üzemi műszaki dolgozó gyakorlatában a szakirodalmi bibliográfiák esetenként szükségessé váló igénybevétele. Éppen a műszaki fejlesztéssel, egy új technológia bevezetésével, egy új gépberendezés megvásárlásával kapcsolatban a végső állásfoglalás előtt és a szakszerű döntés érdekében ismerni kell a kérdés legkorszerűbb színvonalát. Tapasztalat-oserék, egyes, csak részleteket feltáró külföldi utak, egyoldalú prospektusanyag stb. nem adnak lehetőséget az abszolút helyes állásfoglalásra, és bizonyos, hogy a kérdés szakszerű áttanulmányozásának hiányában sokszor nem a legcélszerűbb vagy a legkorszerűbb gépeket - akaratlanul is, - állították be.

Igaz, hogy ennek a feladatnak helyes ellátását nehezíti teszi az OMK részére, hogy műszaki dokumentációja döntő mértékben a szakirodalmon /könyveken, folyóiratokon/ alapul. A szabványok dokumentálása, amellyel néha találkozni lehet a Külföldi Lapszemlék hasábjain, már fejlődést jelent ebben az irányban, de idetartoznék és rendkívül fontos volna pl. a szabadalmak dokumentációja is, amelyek számára nemcsak egyes külföldi, német, angol szaklapok tartanak fenn külön rovatokat, hanem pl. a JOURNAL OF THE TEXTILE INSTITUTE ABSTRACTS /- kivonatok/ havi kiadványában ugyanolyan részletességgel feldolgoz, és ismertet, mint a folyóirat cikkek tartalmát.

De ezen túlmenően éppen a műszakiakat legjobban érdeklő kérdésekhez a gépleírások, katalógusok, prospektusok tanulmányozási lehetősége is elengedhetetlenül szükséges /ezek ma sokfelé kallódnak, és sokáig külkereskedelmi vállalataink monopóliumai voltak/, mindenekelőtt pedig a legértékesebb dokumentációs anyagot tartalmazó - de legtöbbször hozzáférhetetlen - előadás- és jelentés-, valamint kutatóintézeti vagy egyéb beszámoló anyagok és külföldi tanulmányuti jelentések, amelyek különböző nemzetközi vagy KGST konferenciák vagy bizottságok tárgyalásaira vagy tárgyalásairól készültek. Ezek az anyagok legtöbbször hivatalos szervek őrizetében maradnak - mégha nem is titkos jellegűek -, másrésztük pedig a kutatóintézetek kezébe jut, ahol ezek saját, szűkebb munkaterületén kerülnek felhasználásra.

Igy megoldásra váró kérdés a műszaki dokumentációnak a jelzett területekre való kiterjesztése és megszervezése, egyben annak tisztázása, hogy helyes volna-e ebben a vonatkozásban bizonyos iparági szintre való decentralizáció a könnyebb és gyorsabb kezelhetőség érdekében. Ebben az esetben azonban feltétlenül az OMK egységes irányelvei, ellenőrzése és fennhatósága alatti ügykezelésre van szükség.

Annál is fontosabb ennek az elhanyagolt területnek rendezése, mivel II. ötéves tervünk fokozott beruházásaival kapcsolatban - éppen az eddigi tapasztalatok alapján - a tanulmánytervek elkészítése, technológiák végleges kiválasztása, gépi berendezések megvásárlásának alkalmából stb. a legkorszerűbb megoldás ismerete érdekében kötelezővé kellene tenni a megfelelő bibliográfiák beszerzését, azok alapján való helyzetismertetést és a javaslatok vagy határozatok ezekre hivatkozással való kidolgozását.

A cím-dokumentáció /címjegyzékek/ továbbfejlesztése a tárgy szerinti dokumentáció. Az előbbi bibliográfiák végső fokon rendszeresen ilyen dokumentáció alapján készülhetnek. Itt a cikkeket a címben vagy magában a tanulmányban érintett közelebbi témák szerint dolgozzák fel, és egy cikkre természetesen annyi helyen történik utalás, ahány tárgyat érint. Így pl. egy "SZINTETIKUS SZÁLAK FONÁSA NAGYNYUJTÁSÚ GYŰRÜSFONÓGEPEKEN" o. cikk a szintetikus szál, a fonás, a nagynyújtás és a gyűrűsfonógép címszavak alatt egyaránt fellelhető. Egyes textilt folyóiratok, pl. az évi 1200-1500 oldalon megjelenő közismert Melliland

Textilberichte egész évi anyagát terjedelmes tárgymutatóban így dolgozza fel, és ezáltal lehetővé teszi az anyag egyszerű, gyors használatát. Ez a könnyű kezelhetőség az ilyen hatalmas ismeretanyagot tartalmazó kiadványok értékét megsokszorozza.

Helyes volna - ha még nem történt meg - a szakfolyóirat-cikkek és szakfolyóiratok alakíthatóságát / köztük a tárgymutató szerkesztési szempontjait is / kötelező szabványban előírni, és ezáltal azok korszerű, magas és egységes színvonalát biztosítani. Hogy ez a dokumentáció munkáját is, a folyóiratok általános használatát is megkönnyítene, az előbbieken alapján kétségtelen.

A ma még nem létező ilyen általános összefoglaló tárgyjegyzékek, azok évről-évre, az illető év szakirodalmi termésének egyes területeire vonatkozó megjelentetése az egyes témák felkeresését roppant megkönnyítene. Ez a hatalmas munka azonban nemzetközi feladat. Az egyes szakterületeken az egész műszaki világ mérnökeinek, kutatóinak, tudósainak ugyanarra a teljes témadokumentációra van szüksége, amelyet elegendő csak egyszer kidolgozni az egész világ számára. A dokumentáció ilyen nemzetközi megszervezése annak munkáját nagymértékben leegyszerűsíti, eredményességét pedig felfokozza.

Az a segítség, amelyet a műszakiak és üzemiek a dokumentációtól az eddigiekben megbeszélt eszközökkel nyernek, még csak arra jó, hogy lehetővé tegye tájékozódásukat több vagy kevesebb utánjárással vagy teljesen önműködően az őket érdeklő területeken megjelenő cikkekről és tanulmányokról. Magukat a cikkeket azonban eredetiben vagy ugyancsak az OMK által elkészített fordításban el kell olvasni, és fel kell dolgozni, ami ugyancsak hatalmas munka. Emellett figyelembe kell venni, hogy sok cikk egyáltalán nem is érdekes a tájékozódás szempontjából, másoknál pedig esetleg csak egy-két megállapítás lesz új, és kevés lesz az olyan tanulmány, amely valamely adott szempontból teljes egészében hasznosítható.

Ezen a téren a dokumentációs szolgálat a KÜLFÖLDI LAPSZEMLEK-ben közölt kivonatokkal siet a műszakiak segítségére. Szüksége van ezekre a kivonatokra azoknak, akik nem is szándékoznak általában a cikkeket majd elolvasni, csak általános tájékozódást óhajtanak szerezni arról, mi újság a szakmában, mit csinálnak másutt? Itt a kivonatok majdnem a szakmai műszaki napiretek szerepét töltik be, és egyszerű eszközt nyújtanak arra, hogy valaki - nagy időráfordítás nélkül - a műszaki fejlődésről, az őt érdeklő tárgykörön belül, állandóan "jólértesült" legyen, és azt nyomon követhesse.

De kellenek ezek a kivonatok ahhoz is, hogy az üzemben valamilyen témával foglalkozó műszaki értesüljön az azon a területen elért konkrét eredményekről. Őt már nem csak az fogja érdekelni, mivel foglalkoznak másutt, hanem az is, hogy mit állapítottak meg, tehát olyan kivonatokat szeretne, amelyek nem a kivonatolt cikk tartalomjegyzékét adják, hanem magukat az eredményeket is, és így a fejlődésnek nemcsak a tényéről, hanem a

tárgyáról is tájékozódik, anélkül, hogy ehhez magát a cikket el kellene olvasnia.

Végül főleg a kifejezetten fejlesztéssel, kutatással foglalkozó műszakit a téma tartalma és eredménye is elsősorban azért érdekli, hogy annak alapján eldönthesse, a cikk eredetijének ismeretére szüksége van-e?

A kutatómunkának alapfeltétele, minden témában mintegy kiinduló pontja a világszínvonal ismerete: hol tart a tudomány, mit állapítottak meg eddig a szóbanforgó területen, mit fogadtak el egységesen, és igazoltak több oldalról, mi kétséges, vitás, szorul újabb bizonyításra vagy kiegészítésre, mik a nyitott kérdések, amelyekkel foglalkozni kell. Ennek alapján határozhatja meg a kutató saját célkitűzését. A korszerű tanulmányhoz ma már az ilyen bevezetés hozzátartozik, és csak a jó dokumentáció nyújthatja az ehhez szükséges átfogó helyzetismeretet. A kivonatok alapján a kutató a kiválasztott tanulmányokat teljes egészükben, és ha lehet, eredetiben fogja olvasni.

Látható tehát, hogy elvileg kétféle kivonat van. Egyrészt olyan - és ez az egyszerűbbik - amely csak azt mondja el, mivel foglalkozik a cikk, tehát mintegy tartalomjegyzékszerű, az előbbieken már megbeszélt tárgy- vagy témajegyzék mélyebb szintű kiépítése. Csak kíváncsiság felkeltésére alkalmas, de ki nem elégít, sőt ha meghozatják, vagy lefordíttatják, kielégületlenséget, csalódást okoz, mert nem azt adja, amit a cím vagy tárgy után várni lehetett, és a becsapottság érzetét kelti fel.

A kivonat másik típusa az érdembeli tartalmat adja vissza, magukat az eredményeket, megállapításokat foglalja össze. Ez az igazi "kivonat": ami sűrítve a lényeget közli. Aki ezt elolvassa, megismeri a cikk megállapításainak legfontosabb végeredményeit - nem a részletes bizonyításokat, levezetéseket, indoklásokat vagy kísérleti anyagot, - sokszor számokban és végső képletben a cikk "resumé"-jét. Ebből a kivonatból tehát a cikk értéke előre megállapítható, és helyes állást lehet annak megszerzése tekintetében elfoglalni.

Világos, hogy a kétféle kivonat-típus egymástól merőben különbözik. Az egyik a "m i r ő l b e s z é l", a másik a "m i t m o n d" kérdésre ad választ, és csak az utóbbi az, amelyik a helyes és teljes tájékoztatás feladatát el tudja látni. Mégis a dokumentációkban általában, a Műszaki Lapszemléinkben is keverve találjuk a kétféle kivonatot, többnyire a kivonatolók személyi képességei szerint. Nem kétséges, hogy a tartalomjegyzék rövid ismertetése helyett magának a tartalomnak sűrített összefoglalását adni, össze nem hasonlítható szellemi feladat. Ehhez nemcsak tökéletesen ismerni kell az idegen nyelvet szakvonatkozásaiban is, hanem a témában magában is otthon kell teljesen lenni, azt magát is szellemileg fel kell dolgozni, belőle a lényegeset megállapítani, és szakszerűen, szabatosan összefoglalni. Ez a munka még nagyobb, mint egy szakfordítás elkészítése, és nemcsak szakfordítói, hanem ki-

fejezett műszaki-tudományos feladat. Az ilyen kivonatokért tehát egészen más díjakat kellene megszabni, mint az egyszerű "tartalomjegyzék" ismertetésekre, amelyek műszaki szaktudást nem igényelnek.

Igaz, hogy nem mindig van mód ilyen tartalmi kivonatokat kidolgozására; vannak tömör, matematikai levezetésekkel süritett cikkek vagy olyan tanulmányok, amelyekből nem lehet, vagy csak nagyon nehezen a lényegét röviden összefoglalva megállapítani.

Itt megint nagy segítséget nyújthat a tanulmány tartalmának a szerző által a cikk elején vagy végén közölt összefoglalása. A színvonalas külföldi folyóiratok ezeket az összefoglalásokat - amelyeket azután egy-két idegen nyelvre is lefordítanak - megkövetelik. Mintaszerű a szovjet folyóiratok - így a **TEKSZTILNAJA PROMISLENNOSZT'** - gyakorlata is, amikor a cikk végén az összefoglalóban egész tömören, jól áttekinthetően pontokba foglalva sorolja fel a végeredményeket, egyes más folyóiratokban található terjengős szöveges, sokszor még új szempontokkal is előhozakodó összefoglaló helyett. A "következtetések"-et és "összefoglalás"-t ebből a szempontból élesen külön kell választani. Ez a kérdés is a cikkek alakisága belöldi és nemzetközi szabványosításának előbb már érintett komplexumába tartozik. Bizonyos azonban, hogy a szakszerűen, szabatosan és egységes szempontok szerint kidolgozott ilyen összefoglalások a kivonat-dokumentációkba egyszerűen átvehetők /ezt szerző-jogilag tisztázni és biztosítani kellene/. Ezáltal a dokumentáció gigászi munkája ugyancsak lényegesen megkönnyíthető.

Ahhoz, hogy a dokumentáció az előbbieken részletezett szerepét betölthesse, mindenekelőtt időben kell megjelennie. A textilipari lapszemle ez évi májusi száma általában 4-7 hónapos cikkeket referál, leggyakoribb az 5 hónapos cikk, de elvétve még 14 hónapos is előfordul. A 6 hónapos határt lehetőleg még a nyomtatott kivonat-dokumentációnál sem szabadna túllépni, és lehetőség szerint le kellene rövidíteni. A témafigyelő szolgálatnál azonban természetesen jóval rövidebb határidő igényelhet fellépni, ez 1, legfeljebb 2 hónapnál több ne legyen.

A dokumentáláskor a szakma összes reprezentatív folyóiratait figyelembe kell venni. A mi "**MŰSZAKI LAPSZEMLE, TEXTILIPAR**" referáló lapunk folyóiratai közül talán csak a **JOURNAL OF THE TEXTILE INSTITUTE PROCEEDINGS** és a **JOURNAL OF THE TEXTILE MACHINERY SOCIETY OF JAPAN** hiányzanak a teljességhez.

Természetesen külön kell felvetni az előbbieken már szóváltott szabadság, broszúra, katalógus, kutatási jelentés, konferencián tartott előadás, utazási beszámoló stb. gyűjtemények referálásának kérdését, valamint a magyar szakfolyóiratok, az iparági folyóiratok feldolgozásának kérdését is.

A dokumentálandó cikkek kiválasztásában a dokumentáció célja, a fejlődés, az új eredmények, új ismeretek közlése a mértékadó. A határ megszabása azonban rendkívül nehéz, egyrészt

mert régi, közismert megállapításokat is lehet új szemléletben közölni, másrészt mivel ugyanazt az új anyagot is többféleképpen lehet kommentálni. Így éles határt megkivánni nem lehet, de ez nem is baj, bizonyos mértékű ismétlés nemcsak elkerülhetetlen, hanem hasznos is.

A gyakorlati tárgy, összefoglaló jellegű cikkektől még nehezebb a tartalom "ujságának" megkövetelése vagy elbírálása, viszont az alsó- és középkáderek továbbképzésében az előbbiek szerint éppen ezeknek különösen nagy jelentőségük van. A kivonatokat a fenti határ éles alkalmazásával két külön csoportra lehetne bontani, de mindkettőt "érdemes" referálni, és mindkettőnek megvan a maga jelentősége a saját különálló területén: a felső műszaki káderek továbbképzése és tudományos fejlesztés és az alsó- és középkáderek továbbképzése és az átlagos műszaki színvonal emelése területén. /Hogy a kétféle szintű dokumentáció összekapcsolása helyes-e, és a "középfokú" dokumentáció kinek legyen a feladata, az vita tárgya lehet./

A középfokú dokumentáció szempontjából egy különösen fontos terület rendszeresen ki szokott maradni a dokumentáció anyagából: az egyes textil-világlapok kérdés-felelet rovatai. Ezek dokumentálását is javasolni kell, mivel nemcsak érdekes látni, hogy "a szomszéd mit csinál", hanem a mások érdeklődése, kérdései, nehézségei a magunk problémáit is jobban megvilágítják. A gondok a legtöbb helyen ugyanazok, másutt végzett próbálkozások ismerete tanulságos, így ezek a rovatok különösen életszagúak, gyakorlatiak, feldolgozásuk, dokumentálásuk tárgyjegyzékben vagy kivonatban feltétlenül szükséges. Az egész dokumentáció végső fokon nagy, átfogó, tervszerűen megszervezett és felépített tapasztalatcsere, és éppen ebben a rovatban automatikusan kiválogatódik, és koncentrálódik a középfokú szinten legfontosabb és legáltalánosabb érdekű anyaga.

Nem volna azonban a dokumentáció és az üzemi műszaki munka kapcsolatainak tárgyalása teljes, ha nem mutatnánk arra rá, hogy általában - a kivételektől eltekintve - ez a dokumentáció - legalább is textilipari vonatkozásban - alig jut el oda, ahova kellene, és rossz hatásfokkal dolgozik.

A dokumentáció szüksége - ezzel kezdtük - kiáltóan fennáll, de ez megmarad az elméletnél, a konkrét szükségletek felismeréséig már ritkábban jut el, az igények kielégítésére pedig még kevésbé kerül sor. A dokumentáció igénybevétele nem kötelező - ami már eleve háttérbe szorítja -, ezért is tettem meg a már ismertetett javaslatot a kötelező igénybevétel előírására bizonyos körülmények között, bizonyos területeken.

A dokumentáció spontán igénybevételét nemcsak az gátolja, hogy jelentőségét, az általa nyújtott lehetőségeket az ipari vezetők közül sokan nem ismerik, és méltányolják /gyakorlatibb, konkrétebb, kézzel foghatóbb propagandára volna szükség/, ha-

nem az is, hogy a dokumentációnak mai alakjában főleg elméleti jellege van, és a vezetők nagyrésze az üzemekben több okból legalább is értetlenül áll az elmélettel szemben, és csak kézzel fogható, azonnal és közvetlenül gyakorlati eredményre átváltható lehetőségek érdeklik.

Az OMK az expressz-tájékoztatás megindításával új és elvileg nagyon helyes lépést tett ebben az irányban, amikor nem megrendelésre, hanem saját kezdeményezésre az egyes vállalatoknak számukra érdekes új anyagokat küld ki, és így mintegy elébe megy az igényeknek. A tapasztalat szerint azonban ez az eljárás csak akkor tud eredményekhez vezetni, ha az igényeket sikerül jól felmérnie, és nem csak általában az "érdekes tárgykört" tárja fel. Az expressz-tájékoztatás akkor gyakorol frappáns hatást, ha minél konkrétebb és realisabb fennálló problémák terén nyújt keresetlen segítséget, és így "beletalál a fekértébe". Ezeknek a problémáknak felismerése azonban minden további nélkül az üzemi élettől távoleső központi helyről szinte lehetetlen feladat, a jó üzemi könyvtáros tudhat itt csak segíteni.

Igy itt is, mint a dokumentáció helyes és eredményes üzemi felhasználásában is, a helyzet kulcsa az üzemi műszaki könyvtáros és könyvtár kezében van.

Eltekintve egy-két mintaszerű kivételtől, textilipari üzemi műszaki könyvtáraink még a szorosan vett könyvtári feladataikat sem tudják kielégítően ellátni, még kevésbé a ma már ennek elválaszthatatlan tartozékát jelentő dokumentációs szolgálati feladatokat. A jó üzemi könyvtárostól sok irányú és magas színvonalú képességeket követelünk meg. Nemcsak mint könyvtárosnak kell e terület minden vonatkozásában teljesen otthon lennie, hanem az üzem szakterületén is átfogó műszaki ismeretekkel vagy legalább is jó tájékozottsággal kell bírnia, és szorosan össze kell forrnia az üzem életével. Emellett egyéniség szempontjából ki kell tudnia építeni kapcsolatait az üzem műszaki dolgozóival, mozgékony, érdeklődő, kezdeményező, aktív egyéniségnek kell lennie, aki így a vállalat szellemi vezetői között is megkülönböztetett helyet foglaljon el. Világos, hogy ilyen sokoldalú igény kielégítése csak ritkán sikerülhet teljesen.

Az üzemi könyvtáros végső fokon az OMK exponense a mindennapi üzemi gyakorlati élet frontján. Az OMK idáig építette ki szolgáltatásait, és a könyvtárostól függ, itt dől el, megakad-e ezen a vonalon a nagy dokumentációs munka eredménye, vagy sikerül-e legyőzni az utolsó nehézségeket is, átvinni ezen a határon és szervesen bekapcsolni a vállalat működésébe. Az üzemi könyvtáros az OMK szervezet egyik kis, előretolt sejtje, akinek azonban kis csiben, szűkebb területen ugyanazokat a funkciókat - sőt bizonyos vonatkozásban még többet - kell a maga munkahelyén elvégeznie, mint az OMK-nak. Neki kell feltárnia az igényeket a dokumentáció iránt ismerve az üzemi életet és problémákat, nem szabad kívánnia azok jelentkezését, hanem mint valóban "expressz-tájékoztató",

* Szerk.megj. Főfoglalkozású könyvtárosok hiányában nehezen megvalósítható.

kérdés és kérdés nélkül felkeresni, ostromolni a műszakiakat, eljuttatni hozzájuk a legújabb eredményeket, majd érdeklődni azok alkalmazásáról stb. A műszaki könyvtáros így egyszemélyben az OMK képviselője, ügynöke és felderítője az üzemben.

Az OMK szolgáltatások a műszaki fejlődés feltárásával, rendszerezésével, dokumentálásával roppant nagy időt és munkát takarítanak meg a műszakiak részére, könnyűvé, közvetlené teszik számukra ezek felhasználását, de ebben a munkában az utolsó feladat, az utolsó ellenállás legyőzése, a közvetlen felhasználó meggyőzése és megszervezése a műszaki könyvtáros feladata, és ebben a vonatkozásban az ő jó munkáján áll vagy bukik nagyrészt az OMK egész munkájának üzemi vonatkozású eredményessége.

Világos, hogy ilyen körülmények között rendkívüli súlyt kell helyezni ennek az előretolt hadállásnak, a műszaki fejlődésért ténylegesen közvetlenül harcoló front katonáinak megsegítésére, nélkülük a legjobb vezérkar sem boldogulhat. Az üzemi műszaki könyvtárosi hálózat ilyen szellemben való eredményes kiépítése és fenntartása a műszaki fejlesztésnek ma hazánkban egyik fontos eszköze. A bizonyos dolgozó létszámon felül kötelező és részben vagy egészen függetlenített műszaki könyvtárosi munkahelyek kiépítése, rátermett, lelkesülő fiatalok nevelése erre a munkára az egyik feladat. A másik és különösen kezdetben még sokkal fontosabb teendő az üzemi könyvtárosok, könyvtárak és dokumentáció lehető közvetlen irányításának, ellenőrzésének és egészen szorosra fogott rendszeres instruálásának megszervezése. Ezt a munkát, végső fokon a műszaki fejlesztés színvonalának és ütemének megjavítását a tájékozottságon és korszerű tudáson keresztül, az üzemi műszaki könyvtárak, dokumentáció és propaganda aktivitásának és intenzitásának megszokaszorozásával, az OMK legjobb munkatársainak mint üzemi instruktorknak kezébe kellene letenni.

Ilyen módon az OMK, a dokumentáció és az üzemi műszaki könyvtárak eredményesen fogják azt a megtisztelő és roppant jelentőségű feladatkört ellátni tudni, amelyre iparunk és népgazdaságunk fejlesztésében elsősorban és egyedül hivatottak.

Tobisch Ferenc

Tobisch, F.: Die technische Dokumentation im Dienste der Fachleute

Der Ingenieur im Betrieb muss für seine Weiterbildung systematisch sorgen. Weder die Weiterbildungskurse, der Erfahrungsaustausch und die Studienreisen, noch die Fachbücher können eine solche Orientierung bieten, welche allen Gesichtspunkten und Forderungen der obigen Aufgaben gerecht wird. Das beste Mittel hierfür ist das Studium der Fachliteratur.

Es ist aber wegen Zeitmangel und fehlender Sprachkenntnisse für Einen unmöglich die Hunderte von Fachzeitschriften in allen Weltsprachen nach den interessanten Artikeln durchzustudieren. Da kommt die technische Dokumentation zur Hilfe, und

stellt sie somit das wichtigste Hilfsmittel der technischen Entwicklung dar, indem sie am jeweils festgelegten Fachgebiet die ganze Weltfachliteratur fortlaufend und schnellstens zugänglich macht. Sie befolgt hierbei verschiedene Wege.

Die einfachen Titelsammlungen der in den massgebenden Fachzeitschriften der Welt an einem besonderen Fachgebiet erschienenen Artikel geben eine Übersicht der wichtigsten internationalen Publikationen, und erübrigen die Notwendigkeit der persönlichen Beschaffung und Durchsicht aller Fachzeitschriften.

Der Beobachtungsdienst der Bibliotheken sammelt die Fachartikel nach bestimmten Themenkreisen oder Themen, und teilt sie den Auftraggebenden monatlich mit. Man sollte diesen Dienst und die Bibliographie des jeweiligen Problembereiches bei der Entscheidung wichtiger technischer Fragen /Einführung neuer Technologie usw./ stets verpflichtend in Anspruch nehmen.

Für diesen Zweck sollte die technische Dokumentation auch die Normen, Patenterteilungen, Kataloge, Prospektblätter und Maschinenbeschreibungen, die Veröffentlichungen der Forschungsinstitute, internationalen Konferenzen und Kongresse usw. umfassen. Diesbezüglich ergibt sich die Frage der eventuellen Dezentralisation der Dokumentation auf die einzelnen Industriezweige.

Die Dokumentation in Form von Themen- /statt Titel-/Verzeichnissen ist eine weitere Erleichterung. Die grossen Fachzeitschriften geben jährlich neben dem Inhaltsverzeichnis nach Autoren und Artikeln auch ein "Sachverzeichnis", und erleichtern hierdurch ganz wesentlich die einfache, schnelle Behandlung ihres recht umfangreichen Materials. Man sollte durch internationale Normung diese Frage nach einheitlichen Gesichtspunkten regeln. Die Zusammenfassung und Ausgabe dieser Sachverzeichnisse sämtlicher Fachzeitschriften würde als eine international organisierte Dokumentation diese Arbeit sehr vereinfachen und erfolgreicher gestalten.

Die Auszüge der Fachartikel, welche die Zeitschriftenschauen und die besonderen "referierenden" Fachblätter enthalten, bieten eine schnelle Möglichkeit zur Orientierung.

Es gibt zwei Arten von Auszügen. Die eine gibt an, "worüber" geschrieben wird /ein detailliertes Inhaltsverzeichnis/, die andere aber gibt auch an, "was" geschrieben wird, enthält also auch die Ergebnisse der Arbeit. Auch diese Arbeit liesse sich vereinfachen, wenn verpflichtend nach jedem Artikel nach international vereinheitlichten Gesichtspunkten zusammengestellte "Zusammenfassungen" oder "Schlussfolgerungen" stehen würden, welche dann durch die referierenden Fachzeitschriften einfach übernommen werden könnten.

Der Dokumentationsdienst erreicht aber den Betrieb und die Betriebsingenieure nur in ungenügender Masse. Viele Fabriksleiter erkennen nicht die grosse Perspektive, welche die Dokumentation bietet. Es bedarf diesbezüglich einer praktischen, unmittelbaren Werbung. Die Ungarische Technische Landesbibliothek hat bereits durch ihre "Express-Orientierung" eingeführt, dass sie die Ergebnisse gewisser Themenbeobachtungen den Betrieben auf eigene Initiative zugehen lässt.

Der Schlüssel dieser Frage liegt aber in der richtigen Organisation der Betriebsbibliotheken.